

THỰC TRẠNG VIỆC RÈN LUYỆN KỸ NĂNG DẠY HỌC SINH HỌC CHO SINH VIÊN CÁC TRƯỜNG ĐẠI HỌC SƯ PHẠM

Nhận bài:

12 – 01 – 2016

Chấp nhận đăng:

19 – 03 – 2016

<http://jshe.ued.udn.vn/>

Trương Thị Thanh Mai

Tóm tắt: Rèn luyện kĩ năng dạy học đóng vai trò quan trọng trong việc hình thành và phát triển năng lực dạy học cho sinh viên ngành Sinh học thuộc các trường Đại học Sư phạm. Để có căn cứ đề xuất quy trình rèn luyện kĩ năng dạy học một cách hiệu quả, chúng tôi tiến hành nghiên cứu thực trạng việc rèn luyện kĩ năng dạy học thông qua kết quả phỏng vấn, điều tra trên đối tượng 24 giảng viên và 305 sinh viên ngành Sinh học thuộc 8 trường Đại học Sư phạm trên toàn quốc. Trong bài báo này, chúng tôi trình bày thực trạng việc tổ chức rèn luyện kĩ năng dạy học và nhu cầu rèn luyện kĩ năng của sinh viên, đồng thời đưa ra các kiến nghị nhằm góp phần nâng cao chất lượng rèn luyện kĩ năng dạy học cho sinh viên.

Từ khóa: kĩ năng dạy học; rèn luyện kĩ năng dạy học; năng lực dạy học; Sinh học; Đại học Sư phạm.

1. Đặt vấn đề

Hiện nay, chương trình đào tạo giáo viên Sinh học chủ yếu được thực hiện theo mô hình song song (SV vừa học các môn khoa học cơ bản, vừa song song học kiến thức khoa học giáo dục và rèn luyện nghiệp vụ sư phạm) với ưu điểm cơ bản là sự định hướng nghề nghiệp rõ ràng. Ngay từ năm học đầu tiên, sinh viên được học các môn khoa học cơ bản, khoa học chuyên ngành và khoa học giáo dục với một kế hoạch học tập hợp lý, phát triển theo từng giai đoạn, phù hợp sự phát triển về trình độ nhận thức, kiến thức tích lũy của sinh viên. Các môn khoa học khác nhau đều có chung mục tiêu cung cấp kiến thức, hình thành năng lực và phẩm chất của một giáo viên tương lai theo chuẩn đầu ra được thiết kế chi tiết với các tiêu chuẩn, tiêu chí đánh giá rõ ràng, phù hợp. Do đó các môn học tuy khác nhau về nội dung nhưng có chung mục tiêu đào tạo, hỗ trợ nhau trong quá trình hình thành năng lực cho sinh viên. Đồng thời, sinh viên được đào tạo trong nhà trường sư phạm còn có ưu điểm là được hình thành và rèn luyện các kỹ năng mềm, cũng như kỹ năng dạy học theo định hướng

nghề nghiệp thông qua các hoạt động phong trào như các cuộc thi nghiệp vụ sư phạm, các hoạt động xã hội, ngoại khóa...

Trong khuôn khổ của bài báo này, chúng tôi đề cập đến thực trạng việc tổ chức rèn luyện kĩ năng dạy học Sinh học cho sinh viên các trường Đại học Sư phạm, từ đó đưa ra một số kiến nghị để việc rèn luyện KNDH đạt được hiệu quả cao hơn.

2. Nội dung nghiên cứu

2.1. Thực trạng việc rèn luyện kĩ năng dạy học Sinh học tại các trường Đại học Sư phạm

Để tìm hiểu thực trạng và quy trình rèn luyện kĩ năng dạy học Sinh học cho sinh viên ngành Sư phạm Sinh học, chúng tôi tiến hành điều tra, phỏng vấn 24 giảng viên thuộc bộ môn PPGD Sinh học tại các trường: Đại học Sư phạm (ĐHSP) Hà Nội 1, ĐHSP Hà Nội 2, ĐHSP Vinh, ĐHSP Huế, ĐHSP Đà Nẵng, ĐHSP Thành phố Hồ Chí Minh, ĐHSP Đồng Tháp và ĐHSP Quảng Nam.

Kết quả điều tra, phỏng vấn cho thấy việc rèn luyện KNDH được tổ chức thông qua 3 cách thức sau: (1) Rèn luyện thông qua quan sát mẫu; (2) Sinh viên trực tiếp rèn luyện kĩ năng dạy học Sinh học thông qua việc soạn giáo án và dạy thử; (3) SV thâm nhập thực tế trường phổ thông thông qua các đợt kiến tập, thực tập

* Liên hệ tác giả

Trương Thị Thanh Mai

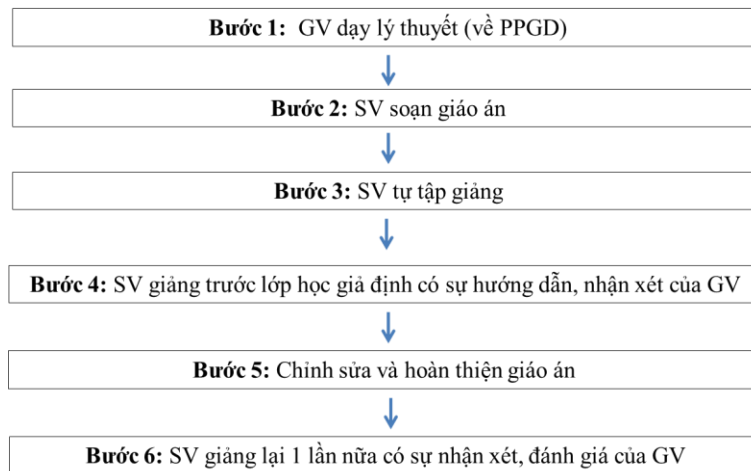
Trường Đại học Sư phạm - Đại học Đà Nẵng

Email: thanhmai221078@gmail.com

sư phạm. Các cách thức rèn luyện kỹ năng dạy học nói trên được tổ chức phối hợp, luân phiên nhau dựa trên nền tảng kiến thức cơ sở ngành và kiến thức về nghiệp vụ sư phạm, phương pháp dạy học mà SV tích lũy qua từng giai đoạn của quá trình học tập.

Đối với quy trình rèn luyện kỹ năng, kết quả khảo sát cho thấy đa số các trường ĐHSP tiến hành rèn luyện

tổng hợp nhiều kỹ năng (18/24 ý kiến) thông qua việc cho SV soạn giáo án và dạy thử 1 mục hoặc 1 bài trong khoảng thời gian từ 10 đến 45 phút. Việc rèn luyện kỹ năng dạy học chủ yếu được thực hiện theo mô hình chung sau:

Hình 1. Mô hình chung về quy trình rèn luyện kỹ năng dạy học cho sinh viên của các trường Đại học Sư phạm

Trong quy trình này, tùy vào điều kiện số lượng sinh viên của từng khóa, bước 6 có thể được tiến hành hoặc không. Riêng trường ĐHSP Hà Nội II và ĐHSP Đà Nẵng có tiến hành quay phim quá trình giảng tập của SV và phân tích kỹ năng thông qua việc xem lại đoạn phim. Tuy nhiên, cách thức này chưa được tiến hành một cách quy mô và đồng bộ.

2.2. Thực trạng và nhu cầu rèn luyện kỹ năng dạy học Sinh học của sinh viên ngành Sư phạm Sinh học

Chúng tôi tiến hành điều tra, phỏng vấn 305 sinh viên ngành Sư phạm Sinh học năm thứ 4 tại các trường ĐHSP Hà Nội 1, ĐHSP Hà Nội 2, ĐHSP Vinh, ĐHSP Huế, ĐHSP Đà Nẵng, ĐHSP Đồng Tháp, ĐHSP Quảng Nam (Bao gồm niên khóa 2010-2014 và 2011-2015) nhằm tìm hiểu đánh giá của SV về việc tổ chức rèn luyện kỹ năng dạy học Sinh học và nhu cầu của SV về việc tổ chức rèn luyện kỹ năng dạy học Sinh học.

2.2.1. Thực trạng nhận định của SV về kỹ năng dạy học Sinh học

Khi được hỏi về số lần giảng tập, SV cho biết đến cuối học kì 1 năm thứ 4 có 96.72% SV đã tham gia giảng tập. Trung bình số lần giảng tập của SV có sự nhận xét, góp ý của GV là 3 lần, chỉ một số ít sinh viên chỉ mới giảng tập 1 lần (12.13%) và một số SV cho biết đã giảng tập 8 lần (2.3%). Điều này cho thấy việc rèn luyện kỹ năng dạy học tại các cơ sở đào tạo đã được thực hiện khá chu đáo, SV được tạo điều kiện tối ưu về thời gian để tham gia giảng tập, tuy nhiên số lần giảng tập /1SV không đồng đều giữa các trường.

Qua quá trình rèn luyện, đa số sinh viên cảm thấy tự tin về các kỹ năng chuẩn bị bài lên lớp. Mức độ tự tin có xu hướng thấp hơn ở các kỹ năng thuộc nhóm thực hiện bài lên lớp và nhóm kỹ năng dạy học thí nghiệm thực hành, thiết kế đề kiểm tra (chiếm tỷ lệ 58%, 48% và 45% tương ứng). Việc giảng viên không yêu cầu SV tự thiết kế và hoàn thành một tiết dạy Thí nghiệm thực hành và xây dựng đề kiểm tra hoàn chỉnh chính là lý do SV đưa ra để giải thích vấn đề nói trên. Từ kết quả này chúng tôi nhận thấy việc tổ chức rèn luyện KNDH cho SV chưa được tiến hành đồng đều ở các kỹ năng. Một

số KNDH thiết yếu như dạy thực hành thí nghiệm và dạy học tích hợp vẫn chưa được chú trọng.

Kết quả khảo sát về mức độ ảnh hưởng của các thành tố liên quan đến dạy học Sinh học cũng như mức độ ảnh hưởng của các KNDH dẫn đến việc thành công của tiết dạy cho thấy kiến thức Sinh học, kỹ năng dạy học (đặc biệt là nhóm kỹ năng tổ chức bài lên lớp) và

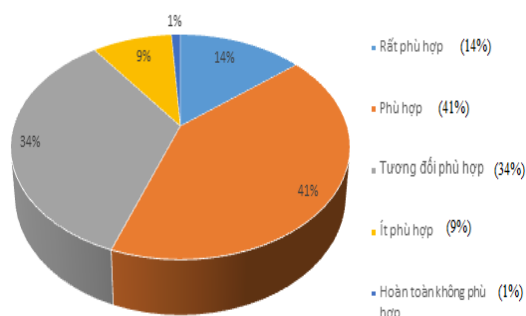
tâm lý là những yếu tố có ảnh hưởng rất lớn (thể hiện trong Bảng 1). Khi có được kỹ năng tốt, tự tin, sinh viên sẽ không bị áp lực tâm lý khi thực hiện bài lên lớp. Sinh viên có chia sẻ thêm rằng: kiến thức Sinh học có thể tự tìm hiểu và trang bị thêm trong quá trình thực thi nghề nghiệp, nhưng KNDH thì cần phải được ưu tiên rèn luyện thì SV mới đủ tự tin bước vào nghề.

Bảng 1. Yếu tố ảnh hưởng đến mức độ thành công của tiết dạy

Yếu tố ảnh hưởng	Mức độ ảnh hưởng (%)				
	Rất lớn	Lớn	Tương đối lớn	Ít ảnh hưởng	Không ảnh hưởng
Kiến thức Sinh học	64.92	30,16	4.92	0	0
Kiến thức về PPDH	44.59	45.50	9.91	0	0
Kỹ năng dạy học	54.10	38.76	7.14	0	0
Chuẩn bị giáo án	27.78	51.08	18.98	1.08	1.08
Tập giảng trước	23.16	42.78	29.84	4.22	0
Hướng dẫn của GV	17.78	50.22	25.24	6.76	0
Tâm lý	49.18	30.81	16.39	3.62	0
Cơ sở vật chất, trang thiết bị, PTDH hỗ trợ	4.94	26.22	51.80	17.04	0

2.2.2. Đánh giá của sinh viên về sự phù hợp của cách thức và phương pháp rèn luyện KNDH đang được sử dụng hiện nay

Kết quả tìm hiểu về đánh giá của SV đối với cách thức và phương pháp rèn luyện KNDH đang được sử dụng hiện nay được thể hiện trong Hình 2.

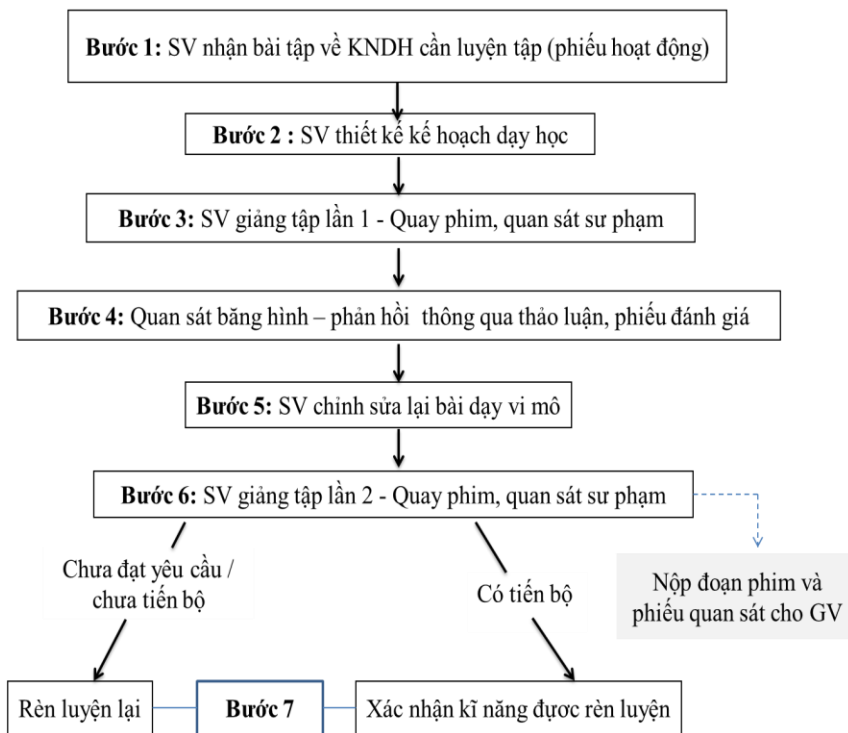
Hình 2. Biểu đồ mô tả đánh giá của SV đối với cách thức và phương pháp rèn luyện KNDH đang được sử dụng hiện nay

Kết quả thể hiện trong biểu đồ cho thấy đa số sinh viên cho rằng cách thức và phương pháp rèn luyện KNDH hiện nay là phù hợp (41%). Chỉ 10% cho rằng chưa hoặc hoàn toàn không phù hợp. Khi được hỏi về

nhu cầu của SV về việc rèn luyện KNDH, đa số SV muốn tăng thời lượng rèn luyện (32% ý kiến) và giảm số lượng sinh viên trong một nhóm rèn luyện (20%). Ngoài ra, SV cho rằng cần tiến hành rèn luyện KNDH cho SV ngay từ những năm đầu tiên đối với một số KNDH cơ bản như trình bày bảng, diễn đạt ngôn ngữ...; thời điểm học các môn PPGD nên sớm hơn để SV có sự định hướng về những KNDH quan tâm.

Về quy trình rèn luyện KNDH, hầu hết SV không lựa chọn mô hình 1 (GV dạy lý thuyết về PPGD -> SV soạn giáo án -> tự tập giảng), 18% chọn mô hình 2 (GV dạy lý thuyết về PPGD -> SV soạn giáo án -> SV tự tập giảng -> SV giảng trước lớp học giả định có sự hướng dẫn, nhận xét của GV -> chỉnh sửa và hoàn thiện giáo án). 40% SV lựa chọn mô hình 3 (Hình 1) và cho rằng đây là mô hình phù hợp, nhưng nếu kết hợp với Dạy học vi mô (DHVM) – mô hình 4 (Hình 3) thì sẽ đáp ứng hơn nữa mong muốn của SV (50% lựa chọn) vì SV mong muốn được luyện tập nhiều lần, được quan sát lại quá trình bản thân tổ chức hoạt động học tập. Đồng thời, mô hình rèn luyện bằng DHVM được tổ chức theo từng bước, từ rèn luyện từng kỹ năng riêng lẻ, đến phối hợp 3 - 4 kỹ năng, sau đó tiến hành rèn luyện tổng hợp nhiều

kỹ năng. Điều này hoàn toàn phù hợp với lý thuyết về sự phát triển kỹ năng.

Hình 3. Mô hình rèn luyện KNDH bằng Dạy học vi mô

Nếu đa số giảng viên bộ môn PPGD cho rằng việc rèn luyện tổng hợp nhiều kỹ năng hoặc rèn luyện tổng hợp nhiều kỹ năng rồi tập trung rèn luyện từng kỹ năng riêng lẻ là phù hợp thì 83% SV lại mong muốn được tập trung rèn luyện từng kỹ năng riêng lẻ rồi mới rèn luyện tổng hợp nhiều kỹ năng. Lí do được đưa ra là do kinh nghiệm của SV còn rất ít, chỉ mới bước đầu thực hành dạy học nên soạn bài giảng và tập giảng trong thời gian ngắn (khoảng 5 - 10 phút) và chỉ tập trung rèn luyện một hoặc một số kỹ năng sẽ dễ dàng hơn, tập trung hơn. Sau khi các kỹ năng riêng lẻ đã hoàn thiện sẽ tiến hành rèn luyện tổng hợp nhiều kỹ năng.

2.3. Đề xuất giải pháp nâng cao hiệu quả rèn luyện kỹ năng dạy học cho sinh viên

Trên cơ sở kết quả nghiên cứu thực trạng, chúng tôi đưa ra một số kiến nghị nhằm nâng cao hơn nữa chất lượng rèn luyện KNDH cho SV các trường ĐHSP như sau:

- Lên kế hoạch rèn luyện các KNDH cho SV khối ngành Sư phạm một cách cụ thể từ năm I đến năm IV nhằm giúp SV có tâm thế rèn luyện và không tạo áp lực về số lượng KNDH cần rèn luyện khi thực thi một giáo án cụ thể. Những kỹ năng dạy học cơ bản như diễn đạt ngôn ngữ, trình bày bảng, giải thích... có thể được tổ chức từ sớm.

- Quy trình rèn luyện phải đảm bảo nguyên tắc từ đơn giản đến phức tạp: rèn luyện từng kỹ năng đơn lẻ → rèn luyện phối hợp một số kỹ năng → rèn luyện tổng hợp nhiều kỹ năng.

- Việc rèn luyện KNDH không chỉ được tiến hành tập trung trong các môn thuộc Phương pháp giảng dạy mà phải được tiến hành thường xuyên trong các môn khoa học cơ bản thông qua các hình thức cemina, thuyết trình bộ môn hoặc được giáo viên tổ chức dưới dạng “học thông qua thực hành dạy”.

- Cần thiết kế hệ thống thao tác và yêu cầu sự phạm, cũng như hệ thống tiêu chí đánh giá mức độ đạt

được của KNDH một cách cụ thể, rõ ràng để SV tự đánh giá, đánh giá đồng đẳng và xác định được sự tiến bộ trong quá trình rèn luyện của bản thân một cách chính xác và khoa học.

- Cần tạo điều kiện về cơ sở vật chất, trang thiết bị và hướng dẫn sinh viên rèn luyện kỹ năng theo mô hình vận dụng Dạy học vi mô. Qua đó SV quay phim quá trình rèn luyện KNDH và xem lại đoạn video, kết hợp ý kiến phản hồi từ nhóm SV quan sát và giảng viên để chỉnh sửa lại kế hoạch và tiếp tục quy trình rèn luyện. Mô hình này cho phép tăng cường thời gian và hiệu quả của việc tự rèn luyện KNDH cho SV.

3. Kết luận

Kết quả phân tích thực trạng tổ chức rèn luyện KNDH của sinh viên các trường ĐHSP cho thấy quy trình rèn luyện đã từng bước đáp ứng nhu cầu và mang đến những thành công nhất định cho SV trong bước đầu thực thi nghề nghiệp. Tuy nhiên, để quá trình rèn luyện đạt hiệu quả cao hơn và phù hợp với đặc điểm tâm sinh lý, trình độ phát triển nhận thức của SV cần phải xây dựng kế hoạch rèn luyện cụ thể, phân phối nhiệm vụ rèn

luyện cho các môn học liên quan, cải tiến quy trình theo hướng phát huy cao độ khả năng tự rèn luyện và rèn luyện liên tục của SV.

Tài liệu tham khảo

- [1] Nguyễn Như An (1993), Hệ thống kỹ năng giảng dạy trên lớp về môn Giáo dục học và qui trình rèn luyện hệ thống kỹ năng đó cho sinh viên khoa tâm lý giáo dục học, Luận án Tiến sĩ, ĐHSP
- [2] Trần Bá Hoàn (2010), Vấn đề Giáo viên – Những nghiên cứu lý luận và thực tiễn, NXB ĐHSP Hà Nội.
- [3] Trương Thị Thanh Mai (2014), Dạy học vi mô và vận dụng dạy học vi mô trong rèn luyện kỹ năng dạy học, Tạp chí Giáo dục (số 341, kỳ1, tháng 9 năm 2014).
- [4] Nguyễn Đình Tuấn (2006), Kết quả của rèn luyện kỹ năng dạy học cho SV hệ cử tuyển khoa Sinh – Kỹ thuật Nông nghiệp Trường ĐHSP Hà Nội 2, Tạp chí Giáo dục, số 140 (kì 2 – 6/2006)
- [5] X. I. Kixengof (1977), Hình thành các kỹ năng sư phạm cho sinh viên trong điều kiện của nền giáo dục đại học, NXB ĐHSP Hà Nội 1.

THE STATUS QUO OF BIOLOGY TEACHING SKILL TRAINING FOR STUDENTS IN TEACHER TRAINING UNIVERSITIES

Abstract: The training of teaching skills plays an important role in forming and developing teaching capability for students majoring in biology in teacher training universities. In order to set up grounds for proposing an efficient teaching-learning process, we have carried out a study on the status quo of the teaching skill training by conducting interviews and surveys involving 24 lecturers and 305 students majoring in biology in 8 teacher training universities nationwide. In this paper, we present the status quo of the teaching skill training as well as the students' need for skill practice, and propose some suggestions to enhance the quality of the training of teaching skills for students.

Key words: teaching skills; training teaching skills; teaching capability; Biology; teacher training university.